

HLAVNÝ HYGIENIK SLOVENSKEJ REPUBLIKY K JUBILEU HYGIENICKÉ SLUŽBY

Vážené kolegyně, vážení kolegovia,

v roku 2017 si verejné zdravotníctvo pripomína okrúhle jubileum – 65. výročie prijatia zákona č. 4/1952 Zb. o hygienickej a protiepidemickej starostlivosti. Presne 28. marca 1952 Národné zhromaždenie bývalej Československej socialistickej republiky prijalo tento zákon, ktorým sa ustanovili okresné a krajské hygienické stanice a orgány hygienickej služby. Tie v priebehu svojej histórie prešli niekoľkokrát transformáciou. Prostredníctvom poznania minulosti vieme zhodnotiť nielen jeho prínos pri zlepšovaní zdravia, kvality života jedinca a spoločnosti, ale aj úsilie ľudí, keď zásady hygieny a epidemiológie začali postupne prenikať do samotnej praxe.

Samozrejme, o histórii hygieny, epidemiológie a medicíny by sa dalo písať veľmi dlho. Od staroveku, cez zložitú obdobiu stredoveku, po zákony prijaté v Rakúsko-Uhorskej monarchii a samozrejme v Československu. Súbežne so sociálnym lekárstvom sa vyvíjala hygiena, ktorá bola v anglosaských krajinách nazývaná „Public Health“, verejným zdravotníctvom, ktoré zdôrazňovalo vládnu zdravotnú politiku, potrebu vedeckého výskumu sociálnych a ekonomických faktorov na utváranie zdravia populácie a boj proti chorobám nielen lekárskymi, ale i spoločenskými prostriedkami.

Zákon č. 4/1952 veľmi stručne a jasne ustanovil účel a úlohy hygienickej a protiepidemickej starostlivosti. Napr. § 1. znel: „Ústavou zaručené právo ľudu na ochranu zdravia zabezpečuje štát predovšetkým starostlivosťou o to, aby prostredie, v ktorom človek žije a pracuje, i ostatné podmienky jeho života, boli so zdravotnej stránky čo najpriaznivejšie. Touto hygienickou a protiepidemicou starostlivosťou bojuje proti vzniku a šíreniu ochorení a napomáha tak zdravému vývoju ľudu, rozvoju jeho tvorivých síl a zvyšovaniu produktivity práce.“ Týmto zákonom boli ustanovené orgány hygienickej a protiepidemickej služby a výkonné zariadenia.

Ako plynul čas, menili sa názvy inštitúcií, ľudia v nich pracujúci, platná legislatíva, rozsah kompetencií a tým pádom aj samotná práca. Na základoch spoločného štátu vznikla samostatná Česká republika a samostatná Slovenská republika, aby sa neskôr znovu stretli v rámci Európskej únie. Prežili sme obdobie reštrukturalizácie, zrušenia laboratórií a niektorých inštitúcií, väčšinou s argumentáciou zefektívnenia činnosti a so zámerom ušetrzenia finančných prostriedkov. Niektoré zmeny boli prospešné, niektoré menej ... V súčasnosti je verejné zdravotníctvo na Slovensku zakotvené zákonom NR SR č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a v príslušných vykonávacích predpisoch. Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky je rozpočtová organizácia štátu s pôsobnosťou pre územie Slovenskej republiky so sídlom v Bratislave, ktorá je napojená finančnými vzťahmi na rozpočet ministerstva zdravotníctva. Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky riadi a za jeho činnosť zodpovedá hlavný hygienik Slovenskej republiky. Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky je nadriadeným služobným úradom 36 regionálnym úradom verejného zdravotníctva v Slovenskej republike. Úrad odborne a metodicky riadi, usmerňuje a kontroluje výkon štátnej správy v oblasti verejného zdravotníctva uskutočňovaný regionálnymi úradmi verejného zdravotníctva v Slovenskej republike.

Verejné zdravotníctvo predstavuje modernú, perspektívnu sa rozvíjajúcu oblasť zdravotníctva. Tento odbor vznikol postupnou transformáciou klasických hygienických odborov prostredníctvom reforiem štruktúry, riadenia a financovania na úseku hygieny a epidemiológie. V popredí záujmu sa nachádza preferovanie preventívneho zamerania ochrany a tvorby zdravých životných a pracovných podmienok, jasné definovanie práv a povinností orgánov štátnej správy, obcí, právnických a fyzických osôb na úseku ochrany zdravia ľudí, určovanie konkrétnych opatrení na predchádzanie chorobám a systematické sledovanie zdravotného stavu obyvateľstva. Orgány verejného zdravotníctva majú nezastupiteľné miesto pri identifikácii hlavných problémov v súvislosti s problematikou verejného zdravia, určujú stratégie efektívneho riešenia týchto problémov, navrhujú a realizujú účinné intervenčné opatrenia a hodnotia a interpretujú dosiahnuté výsledky. V tejto slávnostnej chvíli si želim, aby práca nás všetkých bola dokonalejšia, zmysluplnejšia, zodpovednejšia, ale aj efektívnejšia, prinášajúca spoločnosti čo najviac zdravých a spokojných ľudí. Lebo len zdravý a spokojný človek môže vytvárať zdravú spoločnosť k spokojnosti iných. Dúfam, že účinnosť nášho pracovného úsilia bude už len stúpať a výsledky našej spoločnej práce budú šíriť dobré meno verejného zdravotníctva po ďalšie roky.

Nároky na verejné zdravotníctvo sa rýchlo menia. Preto, aby si udržalo svoju úlohu a opodstatnenosť, musí flexibilne a rýchlo reagovať na súčasné hrozby a požiadavky spoločnosti. Určite si pamätáte epidémiu SARS, vtáčiu chrípku H5N1, pandemickú chrípku H1N1, epidémiu vírusu Ebola v Afrike, epidémiu MERSCoV v krajinách Blízkeho východu či epidémiu vírusu Zika. Závažný problém v oblasti hygieny výživy

bola v roku 2011 metanolová kauza v Českej republike a úmrtia spôsobené enterohemoragickými *Escherichia coli* O104:H4 v Nemecku. Tento rok sme riešili kauzu brazílskeho mäsa. V rámci chemických hrozieb sme v roku 2010 zaznamenali únik toxického kalu v Maďarsku. Pribežne zabezpečujeme vyšetrenia tzv. podozrivých zásielok. Našťastie, ani v jednej sa zatiaľ nepotvrdila prítomnosť *Bacillus anthracis*. V roku 2016 sme však zaznamenali zásielky obsahujúce rádioaktívne amerícium 241 a následná spolupráca s políciou viedla k dolapeniu páchatela. Ako veľmi efektívne nástroje na rýchlu komunikáciu na medzinárodnej úrovni sa osvedčili rýchle systémy varovania (napr. IHR WHO, EWRS, RASFF, RAPEX).

Verejné zdravotníctvo v oboch krajinách zápasí s podobnými problémami. Aby však verejné zdravotníctvo plnilo naďalej adekvátne svoje úlohy, je potrebné čo najskôr riešiť nasledovné priority:

- zabezpečiť priebežný rozvoj verejného zdravotníctva – vplyv na schopnosť a rýchlosť reakcie na aktuálne problémy, zdravotné hrozby, cezhraničné ohrozenia zdravia, ako aj potreby verejnosti,
- posilniť kvalifikované personálne kapacity najmä s ohľadom na odbory epidemiológie, lekárskej mikrobiológie, ochrany pred žiarením a ďalšie,
- zabezpečiť prirodzenú generačnú obmenu – problém s odchodom expertov s dlhoročnými skúsenosťami do dôchodku – nevyhnutnosť motivovať absolventov škôl (adekvátne finančné ohodnotenie, ďalšie vzdelávanie),
- zlepšiť spoluprácu s univerzitami a vysokými školami, na ktorých študujú alebo budú študovať naši budúci spolupracovníci (za účelom osloviť ich a zvýšiť záujem o verejné zdravotníctvo),
- zabezpečiť modernizáciu, kvalitné materiálno-technické a prístrojové vybavenie laboratórií s cieľom efektívnej a modernej laboratórnej diagnostiky v rámci národných referenčných centier,
- pripraviť návrh na vybudovanie laboratória so stupňom biologickej bezpečnosti BSL4 – nevyhnutné pre diagnostiku vysoko nebezpečných nákaz,
- vytvárať podmienky pre včasné informovanie občanov – každodenná komunikácia a spolupráca s médiami,
- neustále rozširovať a upevňovať spoluprácu na národnej (medzirezortnej, univerzitnej) a medzinárodnej úrovni (EK, ECDC, WHO),
- informatizácia inštitúcií verejného zdravotníctva v SR – EPIS a v budúcnosti ePublic Health v rámci eHealth,
- a celý rad ďalších.

Vážené kolegyně, vážení kolegovia,

dovoľte, aby som sa na záver poďakoval všetkým pracovníkom (bývalým i súčasným) na Slovensku a v Českej republike, ktorí pracovali na okresných a krajských hygienických staniciach, štátnych zdravotných ústavoch, úradoch verejného zdravotníctva, ktorí za 65 rokov existencie týchto inštitúcií v nich nechali časť svojho života a svojou prácou a obetavým prístupom prispeli k ochrane, podpore a rozvoju verejného zdravia. Vám všetkým patrí môj obdiv.

S úctou
Mgr. RNDr. MUDr. Ján Mikas, PhD.
hlavný hygienik Slovenskej republiky